

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΦΟΒΟΥ ΣΤΗΝ ΔΙΑΜΑΧΗ ΙΣΡΑΗΛΙΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΩΝ

*Γυρίζοντας ολοένα σε κύκλους που πλαταίνουν
το γεράκι δεν μπορεί ν' ακούσει πια τον γερακάρη •
τα πάντα γίνονται κομμάτια • το κέντρο δεν αντέχει •
ωμή αναρχία λύθηκε στην οικουμένη,
απ' το αίμα βουρκωμένος λύθηκε ο ποταμός, και παντού
η τελετή της αθωότητας πνίγεται •
οι καλύτεροι χωρίς πεποίθηση, ενώ οι χειρότεροι
είναι γεμάτοι από την ένταση του πάθους.*

Σίγουρα κάποια αποκάλυψη θα είναι κοντά

W. B. Yeats¹

Όταν ο Γιασέρ Αραφάτ επέστρεψε από την αποτυχημένη συνάντηση του Καμπ Ντέιβιντ τον Ιούλιο 2000, νομιμοποίησε τη συνέχιση του αγώνα επιστρατεύοντας τον θρυλικό μουσουλμάνο απελευθερωτή της Ιερουσαλήμ Σαλαχεντίν. Αντίστοιχα η ισραηλινή πολιτική ελίτ αναφέρεται στην ηρωική εβραϊκή αντίσταση στην ρωμαϊκή κατοχή ως δείγμα εθνικής αντοχής και θυσίας.² Η σύγκρουση Ισραήλ και Παλαιστινίων αποτελεί μια κατ' εξοχήν διαμάχη για την πατρίδα, δηλαδή για τη γη και τον ιστορικό χρόνο, μια διαμάχη για την κυριαρχία σε αυτή τη γη όχι ως φυσική κατηγορία αλλά πρώτιστα και κύρια ως μορφή εξουσίας που τοποθετεί τον κάθε λαό στον χώρο και τον χρόνο.

Για τον εβραϊκό και τον παλαιστινιακό εθνικισμό, η ήττα της μιας ή της άλλης πλευράς δεν σημαίνει την απώλεια εδάφους αλλά ουσιαστικά την ακύρωση της ιστορικής ύπαρξης του αντιπάλου, αφού η δύναμη και η ανθεκτικότητα του εθνικιστικού φαινομένου οφείλεται εν πολλοίς στη σύμφυση της πολιτιστικής ταυτότητας με την «εδαφική» ταυτότητα και την κυριαρχία αυτής της σύνθετης, μικτής ταυτότητας πάνω σε όλες τις επιμέρους.³ Όταν μάλιστα ο συνδυασμός του αντικειμενικού, δηλαδή του φυσικού χώρου, και του υποκειμενικού, δηλαδή της ιστορικής ύπαρξης και διαδρομής, συναρθρώνεται με τη θρησκευτική πίστη τότε η επικράτηση του ενός επί του άλλου αποκτά μεταφυσικό, «σωτηριολογικό» χαρακτήρα και οδηγεί τόσο αυτόν που νικά όσο και αυτόν που θυσιάζεται εγγύτερα στο θείο.

¹ W. B. Yeats, «Η Δευτέρα Παρουσία», μτφρ. Γιώργος Σεφέρης, *Ποιήματα*, Αθήνα: ΜΙΕΤ 1994, 23

² David Aberbach, «The Roman-Jewish wars and Hebrew cultural nationalism», *Nations and Nationalism*, 6 (7), 2000

Μέχρι σήμερα πρόκειται για μια διαμάχη εθνικισμών στην οποία αναμένεται να θέσει τέλος η δημιουργία δύο εθνικών κρατών (Ισραηλινού και Παλαιστινιακού). Με την παρέμβαση της θρησκευτικής πίστης η διαμάχη αυτή μπορεί να μετατραπεί όχι μόνον σε εθνοφυλετική (Αραβες εναντίον Εβραίων) αλλά και σε αέναη θρησκευτική (Μουσουλμάνοι εναντίον Εβραίων) επιφέροντας σημαντικές αλλαγές στη συμπεριφορά των μουσουλμανικών κρατών και κοινωνιών. Τη διαμάχη αυτή περιπλέκουν ακόμη περισσότερο παράγοντες όπως ο ρόλος της εβραϊκής Διασποράς και του παλαιστινιακού προσφυγικού προβλήματος, το ηθικό χρέος της ανθρωπότητας απέναντι στο Ολοκαύτωμα, η θέση του παλαιστινιακού προβλήματος στον αραβικό εθνικισμό και βεβαίως ο ρόλος των περιφερειακών δυνάμεων και της αμερικανικής υπερδύναμης.

Η διαμάχη Ισραήλ-Παλαιστινίων, είτε ως σύγκρουση διαφορετικών εθνικών ταυτοτήτων (όπου συμφύεται γη και ιστορία) είτε ως σύγκρουση αξιώσεων συλλογικής ελευθερίας για τον ίδιο εδαφικό χώρο, λαμβάνει τραγικό χαρακτήρα.⁴ Για μια μεγάλη περίοδο οι πρωταγωνιστές της αρνούνταν κάθε δικαίωμα ύπαρξης στην άλλη πλευρά («δεν υπάρχουν Παλαιστίνιοι» για τους Ισραηλινούς, «η σιωνιστική οντότητα» για τους Παλαιστίνιους) οδηγώντας τον αγώνα τους εκτός της κατά Ρωλς βασικής σύμβασης του Δικαίου των Λαών, σύμφωνα με την οποία το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση ενός λαού δεν πρέπει να οδηγεί στην υποδούλωση ή την εξαφάνιση ενός άλλου.⁵

Για την παρούσα ανάλυση της διαμάχης θα ακολουθήσουμε το σχήμα των Λέικ και Ρόθτσαϊλντ, θα τη θεωρήσουμε δηλαδή ως αποτέλεσμα του συλλογικού φόβου για το μέλλον που αναπτύσσουν οι δύο πλευρές. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή όταν μια ομάδα αρχίζει να φοβάται για το μέλλον της ανακύπτουν δυσεπίλυτα στρατηγικά διλήμματα που εμπεριέχουν το σπέρμα τρομακτικής βίας.⁶

Σε άρθρο του, το 1923, με τίτλο «Το Σιδηρούν Παραπέτασμα», ο ακραίος σιωνιστής Βλαδίμηρος Τζαμποτίνσκι αποδίδει με ενάργεια αυτόν ακριβώς τον συλλογικό φόβο για το μέλλον που αναπτύσσεται στους Παλαιστίνιους ως την

³ Jan Penrose, "Nations, states and homelands: territory and territoriality in nationalist thought", *Nations and Nationalism*, 8 (3), 2002

⁴ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και το Εξωτερικό. Διαδρομή, αντικείμενο, περιεχόμενο και γνωσιολογικό υπόβαθρο*, Αθήνα: Ποιότητα, 2003, 131, 136

⁵ Τζων Ρωλς, *Το Δίκαιο των Λαών*, Αθήνα: Ποιότητα, 2002, 72-74

βασική αιτία της αναπόδραστης σύγκρουσης και σημειώνει ότι «...κάθε ιθαγενής λαός θα αντισταθεί στους ξένους εποικιστές όσο θα υπάρχει η ελπίδα να απαλλαγεί από τον κίνδυνο της ξενόφερτης εγκατάστασης. Οι Άραβες θα συνεχίσουν να συμπεριφέρονται κατ' αυτόν τον τρόπο όσο θα έχουν και την παραμικρή ελπίδα να αποτρέψουν την μετατροπή της Παλαιστίνης σε Γη του Ισραήλ».

Η ειρηνευτική διαδικασία μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινίων που ξεκίνησε το 1993 στο Όσλο και κυρίως η προβλεπόμενη, ενδιάμεση, μεταβατική περίοδος είχε σκοπό να δημιουργήσει μια νέα πραγματικότητα στις σχέσεις των δύο πλευρών που ξεπερνούσε κατά πολύ τα απλά μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης. Τα νέα δεδομένα που θα δημιουργούνταν από την υλοποίηση των ενδιάμεσων συμφωνιών στον οικονομικό, κοινωνικό, διοικητικό τομέα αλλά και στον τομέα της ασφάλειας, θα αποτελούσαν τη στέρεα βάση για την συμφωνία στα βασικά ζητήματα τελικού καθεστώτος (παλαιστινιακό κράτος, σύνορα, εποικισμοί, υδατικοί πόροι, Ιερουσαλήμ και πρόσφυγες).

Ορισμένες προσεγγίσεις τείνουν να διαχωρίζουν την εθνική ταυτότητα και πολιτιστική ιδιοσυστασία από τα μέσα με τα οποία αυτές προστατεύονται. Θεωρούν ότι αν η εθνική ταυτότητα και η υπαρκτική ετερότητα δεν μπορούν να τεθούν υπό διαπραγμάτευση, αντίθετα τα μέσα με τα οποία αυτές προστατεύονται είναι δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενα ενός συμβιβασμού.⁷ Στην περίπτωση όμως του Ισραήλ και των Παλαιστινίων το διακύβευμα της διαμάχης ή των διαπραγματεύσεων συνιστούν ταυτόχρονα και τα βασικά χαρακτηριστικά της εθνικής ταυτότητας: ο χώρος, δηλαδή το ζήτημα των εποικισμών και των συνόρων, και τα σύμβολα, όπως το ζήτημα της Ιερουσαλήμ.

Γι' αυτόν τον λόγο η προβληματική για την Διαδικασία του Όσλο εστιάστηκε αφενός στον τρόπο με τον οποίο δομείται ιστορικά η ταυτότητα των δύο πλευρών σε μια προσπάθεια να την «αποκαθάρει» από τα συγκρουσιακά της στοιχεία και αφετέρου στον μετασχηματισμό της σύγκρουσης μέσα από μια λογική αμοιβαίων κερδών-επιβραβεύσεων των δύο πλευρών για τη συμμετοχή τους στην διαδικασία.

⁶ David Lake & Donald Rothchild, "Containing Fear: The origins and management of Ethnic Conflict", *International Security*, Fall 1996, vol. 21, no.2, 41

⁷ Ted Robert, Gurr, "Peoples Against States: Ethnopolitical Conflict and the Changing World System", *International Studies Quarterly*, vol. 38, no 3, 1994

Στην πρώτη περίπτωση η προσπάθεια περιέλαβε κυρίως τις διευθύνουσες ελίτ και λιγότερο μαζικές οργανώσεις και κινήματα.⁸ Το βασικό πρόβλημα που ανέκυψε κατά την προσπάθεια «αναδόμησης» της ιστορικής ταυτότητας ήταν η μεγάλη δυσκολία να καταδειχθεί η αλληλεξάρτηση των δύο ταυτοτήτων αφού η ανάπτυξη της μιας αναιρούσε το υπαρκτικό δικαίωμα της άλλης, προέκυπτε δηλαδή ένα «μηδενικό άθροισμα» εθνικών ταυτοτήτων.⁹ Το ηθικό δικαίωμα για το κράτος του Ισραήλ εδράζεται στην αντίληψη ότι οι Εβραίοι αποτελούν τα αιώνια θύματα της Ιστορίας με αποκορύφωμα το Ολοκαύτωμα.¹⁰ Ο Σιωνισμός ήλθε ως απάντηση όχι μόνο στην κοινωνική καταπίεση των Εβραίων της Ευρώπης αλλά πρωτίστως στον κίνδυνο που διέτρεχαν οι Εβραίοι να απολέσουν την ξεχωριστή εθνική, συλλογική τους ταυτότητα στην μεν Ανατολική Ευρώπη από την καταπίεση και στην δε Δύση από τον φιλελεύθερο ατομικισμό.¹¹

Από την άλλη, το ηθικό δικαίωμα των Παλαιστινίων εδράζεται στην αντίληψη ότι η παλαιστινιακή γη είναι χώρος χριστιανικών ή μουσουλμανικών Αγίων Τόπων.¹² Γίνεται λοιπόν σαφές από τη φύση των δικαιωμάτων αυτών η αδυναμία διαπραγματέυσής τους. Πολλοί μηχανισμοί και θεωρίες επίλυσης συγκρούσεων που έχουν ως βάση τον δυτικό τρόπο σκέψης αδυνατούν να αντιμετωπίσουν το Ισλάμ ή γενικότερα τη θρησκευτική πίστη ως αποφασιστικό στοιχείο και τη θεωρούν είτε ως γνωστική παραφωνία είτε ως μικρής σημασίας πολιτιστική μεταβλητή.¹³

Όπως επισημαίνει ο Χόροβιτς, είναι εξαιρετικά δύσκολο να δημιουργηθούν κέρδη/κίνητρα από την ειρήνη που θα ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των αντιμαχομένων πλευρών μιας εθνοτικής διαμάχης, όταν μάλιστα το αντικείμενο της διαμάχης δεν είναι σαφώς υλικό, όπως π.χ. η πρόσβαση σε πλουτοπαραγωγικές πηγές, αλλά σχετίζεται με μη υλικά ζητήματα όπως το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση ή ακόμα και το δικαίωμα στην ιστορική ύπαρξη όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις της

⁸ Frederic S. Pearson, “Dimensions of Conflict Resolution in Ethnopolitical Disputes”, *Journal of Peace Research*, vol. 38, no. 3, May 2001

⁹ Herbert Kelman, “The Interdependence of Israeli and Palestinian National Identities. The Role of the Other in Existential Conflicts”, *Journal of Social Issues*, vol. 55 (3), Fall 1999

¹⁰ Συνέντευξη της Ισραηλινής ιστορικού Ιντιθ Ζεράλ, *Liberation*, Septembre 20-21, 2003, 42

¹¹ Zeev Sternhell, *The Founding Myths of Israel. Nationalism, Socialism and the making of the Jewish State*, Princeton: Princeton University Press, 1998, 6-7

¹² Rashid Khalidi, *Palestinian Identity, the Construction of Modern National Consciousness*, New York: Columbia University Press, 1997, 30-31

¹³ Amr G. E. Sabet, “Peace Negotiations and the Dynamics of the Arab-Israeli Conflict”, *Peace and Conflict Studies*, vol. 7, no. 1, May 2000, www.gmu.edu/academic/pcs/

διαμάχης Ισραήλ και Παλαιστινίων.¹⁴ Σε τέτοιες μάλιστα περιπτώσεις έχουμε διαπιστώσει τη συνέχιση και την κλιμάκωση της σύγκρουσης παρά την προφανή πτώση του βιοτικού επιπέδου και της οικονομικής κατάστασης που αυτή συνεπάγεται.

Η δεύτερη παλαιστινιακή Ιντιφάντα καταδεικνύει αυτήν ακριβώς την πλευρά της σκληρής σύγκρουσης δύο εθνικισμών. Η παλαιστινιακή οικονομία και κατά συνέπεια το παλαιστινιακό εισόδημα, συρρικνώθηκαν δραματικά εξαιτίας της κρίσης.¹⁵ Η ανεργία αυξήθηκε συνολικά από το 12% στο 40%, ενώ μόνο στη Γάζα έφτασε στο 60%. Δύο στους τρεις Παλαιστινίους ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας.¹⁶ Συγκεκριμένα στη Γάζα το 81,5% των νοικοκυριών ζει κάτω από το όριο της φτώχειας, σε σύγκριση με το 50,5% της Δυτικής Όχθης.¹⁷ Η κατάσταση επιδεινώνεται ραγδαία λόγω της εξάρτησης της παλαιστινιακής οικονομίας από την ισραηλινή. Το Ισραήλ απορροφά το μεγαλύτερο μέρος (96% το 1998) των εξαγωγών της Δυτικής Όχθης και της Λωρίδας της Γάζας. Ο αποκλεισμός που έχουν επιβάλει οι Ισραηλινοί έχει σταματήσει την παραγωγική δραστηριότητα σε βιοτεχνίες, βιομηχανίες, στη γεωργία και το εμπόριο.¹⁸

Η παρατεταμένη παλαιστινιακή κρίση οδηγεί σε βαθιά οικονομική ύφεση και την ισραηλινή οικονομία. Σύμφωνα με την Τράπεζα του Ισραήλ, το κόστος από άμεση απώλεια στην παραγωγή λόγω της κρίσης υπερέβαινε, από τον Οκτώβριο 2000 μέχρι τον Δεκέμβριο 2001, τα 3 δις δολάρια που ισοδυναμεί με το 4% του ΑΕΠ. Το κόστος από την πτώση του τουρισμού (υπολογίζεται σε 45%) ανέρχεται σε 1,7 δις δολάρια ενώ στις κατασκευές φθάνει το 0,5 δις δολάρια. Η παλαιστινιακή εξέγερση σε συνδυασμό βεβαίως και με την παγκόσμια ύφεση, οδήγησε σε μείωση του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ από 6,2% το 2000 σε 2% για το 2002.¹⁹ Αυτό σημαίνει περαιτέρω αύξηση του ποσοστού ανεργίας, η οποία είχε ήδη αρχίσει να αυξάνεται πριν το ξέσπασμα της κρίσης (από 8,8% το 1999 σε πάνω από 9% το 2002). Ήδη 1 στους 3

¹⁴ Donald L. Horowitz, *Ethnic Groups in Conflict*, Berkeley: University of California Press 1985, 14

¹⁵ Leila Farsakh, 'Under siege: Closure, separation and the Palestinian economy', *Middle East Report* 217, Winter 2000.

¹⁶ Speech by the Rt. Hon. Chris Pattern, External Relations Commissioner, 'Situation in the Middle East', Strasbourg, 12 December 2001, http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/

¹⁷ Maher Abukhater, 'PCBS figures show economic and social deterioration', *Palestinian National Authority*: <http://www.pna.net/search/>

¹⁸ Sarah Roy, 'Palestinian Society and economy: The continued denial of possibility', *Journal of Palestine Studies*, Vol. XXX, Issue 120, No. 4, Summer 2001, 9-10.

¹⁹ Economist Intelligence Unit, *Israel-Palestinian Territories*, October 2001

Ισραηλινούς ζει κάτω από το όριο της φτώχειας.²⁰ Το ισραηλινό κράτος είναι δύσκολο να συγκρατήσει τα ελλείμματα δεδομένου του εκτεταμένου ρόλου του στην οικονομία (το 90% της γης ανήκει στο κράτος και 1 στους 3 Ισραηλινούς εργάζεται στο δημόσιο τομέα).²¹ Η λύση για την αποφυγή ανεξέλεγκτων ελλειμμάτων είναι η δραστική περικοπή επιδομάτων, κοινωνικών βοηθημάτων και γενικότερα των δαπανών κοινωνικής μέριμνας με κύριους χαμένους τα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα, το κοινωνικό-εκπαιδευτικό δίκτυο των υπερ-ορθόδοξων Εβραίων και την ρωσο-εβραϊκή κοινότητα, δηλαδή των κοινωνικών ομάδων που υποστηρίζουν τη βίαιη καταστολή της Ιντιφάντα και την άρνηση κάθε συμβιβασμού με την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης.

Ο λόγος για τον οποίο και οι δύο κοινωνίες είναι έτοιμες να θυσιάσουν και στοιχειώδη ακόμη αγαθά και να ζήσουν κάτω από τα όρια της αξιοπρέπειας είναι ο φόβος για το μέλλον και το στρατηγικό δίλημμα για το εάν η προσφυγή στη βία θα εξασφαλίσει την μελλοντική επιβίωση της κάθε πλευράς. Στην περίπτωση αυτή μπορούμε να εντοπίσουμε και τα τρία βασικά στρατηγικά διλήμματα των Λέικ και Ροθτσάιλντ που οδηγούν στην έκρηξη και τη διαιώνιση της βίας: προβλήματα πληροφόρησης, ζητήματα αξιόπιστων δεσμεύσεων και κίνητρα προληπτικής χρήσης βίας.

Ήδη από το 1999, πριν την αποτυχία του Καμπ Ντέιβιντ (Ιούλιος 2000) και παρά την αισιοδοξία που θα αναμενόταν να δημιουργηθεί από την εκλογική επικράτηση του Εχούντ Μπαράκ και του πολιτικού σχηματισμού που υποστήριζε την διαδικασία του Όσλο, οι δημοσκοπήσεις, τόσο στο Ισραήλ όσο και στα παλαιστινιακά εδάφη, καταγράφουν μια σαφή αύξηση της ανασφάλειας, του φόβου για το μέλλον.²²

Λόγω του υψηλού κόστους που συνεπάγεται η καταφυγή στη βία, οι αντιμαχόμενες πλευρές προσπαθούν να επενδύσουν στην απόκτηση πληροφοριών σχετικά με τις επιλογές αλλά και τις δυνατότητες του αντιπάλου έτσι ώστε αυτή η

²⁰ Speech by the Rt. Hon. Chris Pattern, External Relations Commissioner, 'Situation in the Middle East'.

²¹ Για σύντομη περιγραφή των ρυθμών ανάπτυξης της ισραηλινής οικονομίας τη δεκαετία του 1990 βλ. Middle East: The faultline, 'Economic crisis in Israel', *Le monde diplomatique*, <http://www.en.monde-diplomatique.fr/focus/mideast/israel-5-2-en>.

²² Πρβλ. Παρέμβαση Χαλίλ Σικάκι στην συζήτηση "One year Since the Outbreak of the Intifada and One Month after September 11th: Lessons for Israelis, Palestinians and Americans", Center for Middle East Peace and Economic Co-operation, Washington, October 22 2001,

γνώση να χρησιμοποιηθεί κατά την διάρκεια της διαπραγμάτευσης. Λόγοι όπως οι εσωτερικοί πολιτικοί και κοινωνικοί σχηματισμοί της κάθε πλευράς, η προσπάθεια της μιας πλευράς να παραπλανήσει την άλλη ώστε να πετύχει μεγαλύτερα κέρδη στη διαπραγμάτευση ή να δημιουργήσει καλή εικόνα στη διεθνή κοινότητα είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε προβλήματα πληροφόρησης. Όταν μάλιστα η διαπραγμάτευση πραγματοποιείται ενόσω η βίαιη αντιπαράθεση είναι σε εξέλιξη, τότε τα δύο μέρη δεν αποκαλύπτουν την στρατηγική τους ούτε και την πραγματική πρόβλεψη τους για την έκβαση της σύγκρουσης.

Στην περίπτωση του Ισραήλ, λόγω της εσωτερικής πολιτικής συγκρότησης, η ηγεσία δεν είναι δυνατόν να υιοθετήσει ούτε μια απόλυτη συγκρουσιακή λογική αλλά ούτε και μια συνεπή στρατηγική ειρήνης προς τους Παλαιστίνιους. Το μόνο που είναι σαφές είναι ότι η πλειοψηφία της κοινωνίας επιθυμεί κάποια μορφή συμβιβασμού χωρίς όμως να είναι σαφή τα χαρακτηριστικά αυτού του συμβιβασμού.²³ Κατά την συζήτηση της υπογραφής των συμφωνιών του Όσλο στην Κνεσέτ, ο τότε Υπουργός Εξωτερικών Σιμόν Πέρες απέκλειε την δημιουργία παλαιστινιακού κράτους ενώ μερικά χρόνια αργότερα υποστήριζε ότι το παλαιστινιακό κράτος αποτελούσε στρατηγικό συμφέρον του Ισραήλ.²⁴

Το πραγματικό χάσμα στην πληροφόρηση των δύο πλευρών αναδείχθηκε στις συνομιλίες του Καμπ Ντέιβιντ, όταν οι μεν Ισραηλινοί θεωρούσαν ότι μεταξύ των αντικειμένων διαπραγμάτευσης βρισκόταν και η εδαφική έκταση ενός μελλοντικού κράτους ενώ αντίθετα οι Παλαιστίνιοι θεωρούσαν ότι ο συμβιβασμός ως προς το εδαφικό είχε ήδη γίνει περιορίζοντας την παλαιστινιακή κυριαρχία μόνο στη Δυτική Οχθη και τη Γάζα δηλαδή στο 22% της ιστορικής Παλαιστίνης.²⁵ Σημειώνεται μάλιστα ότι οι Ισραηλινοί προσέρχονταν στο Καμπ Ντέιβιντ με την πεποίθηση ότι η συμφωνία ήταν προ των πυλών αφού πρότειναν το πιο προωθημένο σχέδιο παραχωρήσεων που είχε προσφέρει ποτέ μια ισραηλινή κυβέρνηση. Από την άλλη πλευρά, οι Παλαιστίνιοι είχαν την πεποίθηση ότι πρέπει να διανυθεί μεγάλη

centerpeace.org/events/ και Asher Arian, *Israeli Public Opinion on National Security 2003*, Memorandum no. 67, Jaffee Center for Strategic Studies, October 2003

²³ Shlomo Mizrahi, Abraham Mehrez, Arye Naor, "A two-level analysis of Israel's strategy towards peace during the 1990s", *Peace and Conflict Studies*, vol. 8 (1), www.gmu.edu/academic/pcs/

²⁴ Amiel Ungar, "Watch Out: They're Conning Us Again", *The Jerusalem Report*, September 6, 2000

²⁵ Deborah Sontag, "Quest for Mideast Peace: How and Why it Failed", *New York Times*, July 26, 2001

απόσταση και να υπερπηδηθούν πολλά εμπόδια για μια τέτοια συμφωνία, η οποία σε καμία περίπτωση δεν ήταν άμεση.²⁶

Πολλές φορές το χάσμα πληροφόρησης δημιουργείται από την τάση της μιας πλευράς να υπερτιμά ή να υποτιμά ορισμένα χαρακτηριστικά της άλλης για να διευκολύνει τη διαπραγματευτική της θέση και να αποφύγει παραχωρήσεις. Στην ισραηλινή πλευρά υπήρχε πάντοτε η τάση να υποτιμά τη δυσφορία της παλαιστινιακής ηγεσίας από τους συνεχιζόμενους εποικισμούς, την αναγκαστική απαλλοτρίωση παλαιστινιακής γης και τους καθημερινούς, πολλές φορές ταπεινωτικούς, ελέγχους στα σημεία εξόδου-εισόδου στα Παλαιστινιακά Εδάφη.

Αντιθέτως, παρουσίαζε μια υπερτιμημένη εικόνα του Προέδρου Αραφάτ ως του μόνου υπεύθυνου για την κρίση και εμφάνιζε την εξέγερση ως αποτέλεσμα των διαταγών του. Την ίδια στιγμή κυκλοφορούσε μια μάλλον αισιόδοξη πρόβλεψη ότι με την αποχώρηση του Αραφάτ από την εξουσία όχι μόνο θα αναλάβει μια νέα αξιόπιστη παλαιστινιακή ηγεσία αλλά θα εξαλειφθεί και η παλαιστινιακή άρνηση του δικαιώματος του Ισραήλ στη γη της ιστορικής Παλαιστίνης (αυτό που ορισμένοι Ισραηλινοί αναλυτές αποκαλούν «αραφατισμό»)²⁷ Παρά τις σοβαρές ευθύνες του Γιασέρ Αραφάτ για την κατάσταση, είναι σαφές ότι η υπερτίμηση του ρόλου του βοηθά την ισραηλινή πλευρά να αποφύγει αποφάσεις που αφορούν τον τερματισμό των εποικισμών και της κατασκευής παρακαμπτηρίων δρόμων.

Από την πλευρά των Παλαιστινίων, ο Γιασέρ Αραφάτ προτίμησε να εφαρμόσει παλαιότερες τακτικές του ώστε να εκμεταλλευτεί μια κρίση ή δραματικά γεγονότα που δεν είχε σχεδιάσει ο ίδιος προκειμένου να συσκοτίσει ή να παρακάμψει δυσχέρειες στρατηγικού χαρακτήρα. Κατά την έναρξη της δεύτερης Ιντιφάντα, τον Σεπτέμβριο 2000, ο Αραφάτ παρουσίασε σαφώς υπερτιμημένη την αντίδραση και την παρέμβαση του αραβικού και ισλαμικού κόσμου σε μια ισραηλινή επέμβαση με αποτέλεσμα να αυξήσει την ανασφάλεια του Ισραήλ ενώ παράλληλα οδήγησε ομάδες των μαζικών οργανώσεων της Φατάχ στην ένοπλη σύγκρουση.

Επιπλέον, ήταν εμφανής η πρόθεσή του να χρησιμοποιήσει την Ιντιφάντα για να ελέγξει τη νεώτερη γενιά της Φατάχ και κυρίως των οργανώσεων βάσης (Τανζίμ) που είχαν ανδρωθεί πολιτικά στην πρώτη Ιντιφάντα (1987) και ζητούσαν ουσιαστικό

²⁶ Alain Dieckhoff, "Israël, Palestine: la déchirure", *Politique Internationale*, no. 90, hiver 2000-2001

²⁷ Συνεντεύξεις των Αβραχάμ Σέλα, Ούζι Αράντ, Ούζι Νταγιάν, Όρεν Σαχόρ, Μαρκ Χέλερ και Ρόνι Σακέντ, "Getting Past Arafat", *Jerusalem Post*, September 4, 2003

ρόλο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Ενώ τον Μάρτιο 2001 υποστήριξε τη διπλωματική πρωτοβουλία της Αιγύπτου και της Ιορδανίας, την ίδια στιγμή ακολουθούσε μια πολιτική μελετημένης μη ανάμειξης στις αποφάσεις των οργανώσεων να εντείνουν την εξέγερση συντελώντας με αυτόν τον τρόπο σε πληροφοριακό χάσμα με την ισραηλινή πλευρά αλλά και με τις ΗΠΑ.²⁸

Όπως επισημαίνει ο Γεζίντ Σαγίχ, η πιο σοβαρή αποτυχία της παλαιστινιακής ηγεσίας ήταν η αδυναμία να περάσει ένα σαφές πολιτικό μήνυμα στην ισραηλινή κυβέρνηση, τα πολιτικά κόμματα και τους ψηφοφόρους. Χωρίς σαφή διατύπωση των παλαιστινιακών απαιτήσεων, το ισραηλινό ακροατήριο ήταν αδύνατον να υπολογίσει το συγκριτικό κόστος ή όφελος από την εφαρμογή της μιας ή της άλλης πολιτικής προς τους Παλαιστίνιους (όπως ήταν δυνατόν να γίνει στην περίπτωση της σύγκρουσης με την Χεζμπολάχ).²⁹

Η επίτευξη σταθερών και ειρηνικών σχέσεων μεταξύ εθνοτικών ομάδων εδράζεται στη σύναψη μεταξύ τους συμφωνιών, επίσημων ή ανεπίσημων. Οι συμφωνίες αυτές παρέχουν εγγυήσεις και κυρίως αξιόπιστες αμοιβαίες δεσμεύσεις που μειώνουν την ανασφάλεια των δύο πλευρών. Την ίδια στιγμή όμως αντανακλούν και το ισοζύγιο δυνάμεως, τις απόψεις, τις προθέσεις και την πιθανή εκατέρωθεν συμπεριφορά των δύο πλευρών.³⁰ Η περίπτωση των συμφωνιών του Όσλο ανταποκρίνεται στο σχήμα της σύμβασης αυτής προβλέποντας σειρά αμοιβαίων δεσμεύσεων με τη μορφή ενδιάμεσων συμφωνιών. Εμπεριείχε όμως επίσης και την ιστορικά διαμορφωμένη ανισορροπία και ασυμμετρία δυνάμεως μεταξύ των δύο πλευρών αναφορικά με το βαθμό πολιτικής οργάνωσης, τον πλούτο, την στρατιωτική δύναμη και τα διεθνή ερείσματα.³¹

Η βασικότερη ασυμμετρία μεταξύ των δύο πλευρών ήταν ότι η Παλαιστινιακή Αρχή είχε πολιτική εξουσία στους ανθρώπους και όχι εδαφική κυριαρχία, στην ουσία είχε πολίτες αλλά όχι γη. Οι αναδιπλώσεις των Ισραηλινών δυνάμεων από τα Παλαιστινιακά Εδάφη δεν ολοκληρώθηκαν. Συνεχίστηκε αμείωτη η οικοδόμηση νέων ισραηλινών εποίκισμών, κυρίως στη Δυτική Όχθη και παρέμειναν οι εξευτελιστικές και χρονοβόρες διαδικασίες ελέγχου των Παλαιστινίων από τις

²⁸ Graham Usher, "Facing Defeat: The Intifada Two Years On", *Journal of Palestine Studies*, 126, Winter 2003

²⁹ Yezid Sayigh, "Arafat and the Anatomy of a Revolt", *Survival*, vol. 43 (3), Autumn 2001

³⁰ Lake & Rothchild, 49-50

³¹ Louis Kriesberg, "Mediation and the Transformation of the Israeli-Palestinian Conflict", *Journal of Peace Research*, vol. 38 (3), May 2001

Ισραηλινές αρχές σε συνδυασμό με πολιτικές συλλογικής τιμωρίας (αποκλεισμοί των παλαιστινιακών περιοχών).³²

Η παραδοσιακή παλαιστινιακή ηγεσία και ειδικότερα ο Γιασέρ Αραφάτ βρίσκονταν σε αδυναμία να εκπληρώσουν ταυτόχρονα δύο βασικές λειτουργίες: να διοικήσουν αποτελεσματικά την κρατική οντότητα της Παλαιστινιακής Αρχής και να συνεχίσουν να καθοδηγούν τον γραφειοκρατικό μηχανισμό και τις οργανώσεις του εθνικού κινήματος και του κυρίως κορμού του, την Φατάχ. Η εθνικιστική ρητορική του Γιασέρ Αραφάτ εξισορροπούσε την τάση του να κρατά την Τανζίμ αποκλεισμένη από τον κλειστό κύκλο εξουσίας. Η Παλαιστινιακή Αρχή δεν προχώρησε στον αφοπλισμό των παραστρατιωτικών ομάδων της Τανζίμ παρέχοντας τους με αυτόν τον τρόπο ένα σύμβολο πολιτικής βιωσιμότητας.³³ Είχε έτσι τη δυνατότητα να τις χρησιμοποιεί, αφενός για να περιορίζει οποιαδήποτε αντιπολίτευση και να εξασφαλίζει την απαραίτητη αγωνιστική νομιμοποίηση αφετέρου ως μοχλό πίεσης κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεων.³⁴

Η διαφθορά και η ανυπαρξία οποιασδήποτε βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των Παλαιστίνιων σε συνδυασμό με την απουσία πραγματικών θεσμών δημοκρατίας δημιούργησαν μια εκρηκτική κατάσταση που η παραδοσιακή ηγεσία δεν είχε τη δυνατότητα να ελέγξει.³⁵ Ήταν αναμενόμενο ότι τα ανήσυχα παλαιστινιακά κοινωνικά στρώματα που δεν «τακτοποιούνταν» στην κρατική μισθοδοσία των δυνάμεων ασφαλείας και που δεν θέλγονταν από τον ισλαμιστικό πολιτικό λόγο θα έβρισκαν διέξοδο (βοηθούσης και της ανεξέλεγκτης διασποράς όπλων) στους παραστρατιωτικούς βραχίονες της κυρίαρχης πολιτικής ομάδας εντός της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, της Φατάχ, και θα συγκροτούσαν τους ένοπλους πυρήνες της Τανζίμ.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία καταδεικνύουν σοβαρά προβλήματα στην αξιοπιστία των εκατέρωθεν δεσμεύσεων που προέβλεπαν οι συμφωνίες του Όσλο. Σύμφωνα με τον συντονιστή του ΟΗΕ για το Μεσανατολικό, Τέρζε Ρόεντ-Λάρσεν, ήδη από το 1999 οι δύο πλευρές είχαν αρχίσει να αναθεωρούν τις δεσμεύσεις τους. Οι Ισραηλινοί πίστευαν ότι οι Παλαιστίνιοι δεν επιθυμούν πραγματικά ειρήνη αλλά μια συμφωνία που θα αποτελούσε ένα ακόμη στάδιο προς την τελική νίκη, δηλαδή την

³² Sarah Roy, "Why Peace Failed: An Oslo Autopsy", *Current History*, January 2002

³³ Frederic S. Pearson, *ό. π.*

³⁴ Graham Usher, *ό. π.*

³⁵ Charmaine Seitz, "The Search for Good Governance in Palestine", *Middle East Report*, no. 220, Fall 2001

καταστροφή του κράτους του Ισραήλ. Αντίστροφα οι Παλαιστίνιοι θεωρούσαν ότι το Ισραήλ δεν επιθυμούσε πραγματικά ένα ανεξάρτητο παλαιστινιακό κράτος αλλά μια συμφωνία που θα ακύρωνε την βιωσιμότητα αυτού του κράτους.³⁶

Το Ισραήλ, εκτιμώντας ότι υπάρχει έστω και μικρή πιθανότητα να μετατραπεί σε στόχο πολιτικού αφανισμού προτίμησε τη σύγκρουση από έναν συμβιβασμό ο οποίος ενείχε τον κίνδυνο της ολοκληρωτικής καταστροφής. Την άνοιξη του 2001, το 53% των Ισραηλινών δήλωνε ότι σκοπός της Ιντιφάντα είναι η καταστροφή του Ισραήλ, το 72% επιδοκίμαζε την ακόμα μεγαλύτερη χρήση βίας προς αναχαίτιση της Ιντιφάντα, και το 79% συμφωνούσε με την πολιτική της μη διαπραγμάτευσης του Σαρόν πριν από το τέλος της παλαιστινιακής εξέγερσης.³⁷

Στην περίπτωση των Παλαιστίνιων έχουμε μια εθνοτική ομάδα που θεωρεί ότι πρέπει να αρχίσει να μάχεται για να μην επιτρέψει στον αντίπαλο να καταστήσει τις ενδιάμεσες συμφωνίες ανενεργές και να μην ανατρέψει την πρόοδο που είχε επιτευχθεί στις διαπραγματεύσεις της Τάμπα, τον Ιανουάριο 2001. Σε έρευνες του Jerusalem Media and Communication Center που διεξήχθησαν το 2001 μόνο το 30% των ερωτηθέντων εμπιστευόταν τις συμφωνίες του Όσλο (σε αντίθεση με 40% το 2000), ενώ το 84,6% δήλωνε ότι η βία ήταν η κατάλληλη απάντηση στις τρέχουσες εξελίξεις.³⁸ Οι Παλαιστίνιοι πλέον πιστεύουν ότι η εκ νέου καταφυγή στην βία είναι δυνατόν να αποφέρει μεγαλύτερα πολιτικά οφέλη.³⁹

Οι παλαιστινιακές οργανώσεις και πολλοί διανοούμενοι υποστήριξαν την εξέγερση και στην αρχή έσπευσαν να υιοθετήσουν ή τουλάχιστον να δικαιολογήσουν το ένοπλο σκέλος της ως απάντηση στην ανισορροπία δυνάμεως που είχε δημιουργήσει και παγιώσει η διαδικασία του Όσλο. Κατά την άποψή τους, η διαδικασία αυτή απομάκρυνε την διαπραγμάτευση από το πεδίο της «δικαιοσύνης»,

³⁶ Terje Roed-Larsen, “Nobel Annual Lecture”, Oslo, May 15 2002, domino.un.org/unispal.nsf

³⁷ (Δημοσκόπηση της εφημερίδας Ha'aretz την Άνοιξη 2001). Βλ. Rema Hammami & Jamil Hilal, “An uprising at a crossroads”, *Middle East Report*, 219, Summer 2001

³⁸ Jasper Thornton, ‘Palestinian perceptions’, *Al-Ahram Weekly*, issue 533, 27 September-3 October 2001 και *Public Opinion Poll no. 48*, Center for Palestine Research and Studies, Polls-Survey Research Unit, 30 March-1 April 2000, και Khalil Shikaki, “Palestinian attitudes during the Bush/Sharon era”, *Peacewatch*, Special Policy Forum Report, No. 31, The Washington Institute for Near East Policy, April 20, 2001. Επίσης, για σύγκριση στοιχείων με άλλα παλαιότερων ετών (1993-1999) βλ. Khalil Shikaki, “Palestinian public opinion about the Peace Process, 1993-1999”, *Information Brief no. 11*, Center for Policy Analysis on Palestine, October 26 1999

³⁹ Jacob Shamir & Khalil Shikaki, “Determinants of Reconciliation and Compromise Among Israelis and Palestinians”, *Journal of Peace Research*, vol. 39 (2), March 2002

δηλαδή των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας και της διεθνούς νομιμότητας, στο πεδίο ενός συμβιβασμού μεταξύ άνισων συμβαλλόμενων.⁴⁰

Το Ισραήλ αποτελούσε μια τεράστια πολιτική, οικονομική, τεχνολογική και βέβαια στρατιωτική δύναμη, η οποία θα ήταν εύκολο να υπερασπιστεί τα εδαφικά και πολιτικά τετελεσμένα ενός άνισου συμβιβασμού. Όπως στην περίπτωση των σχέσεων μεταξύ κρατών έτσι και στις εθνοτικές συγκρούσεις «οτιδήποτε ενισχύει την ασφάλεια της μιας πλευράς είναι δυνατόν να προκαλέσει αντίδραση της άλλης, η οποία είναι πιθανό να απειλήσει στη συνέχεια την ασφάλεια της πρώτης».⁴¹ Η Ιντιφάντα είχε τον χαρακτήρα της προληπτικής κίνησης, η οποία ερχόταν να «προλάβει» ή μάλλον να «προκαταλάβει» το αποτέλεσμα μιας άνισης διαπραγμάτευσης και να στερήσει από τον αντίπαλο το στρατηγικό του πλεονέκτημα.

Η ισραηλινή πλευρά με τη σειρά της, αντελήφθη τον κίνδυνο να ανατραπεί το στρατηγικό της πλεονέκτημα από τις ένοπλες επιθέσεις και κυρίως από τις επιθέσεις αυτοκτονίας. Η απάντηση ήρθε με τη στρατηγική της ελεγχόμενης από το Ισραήλ κλιμάκωσης της κρίσης και τη γενίκευση της επίθεσης στην υποδομή, την οργανωτική δομή και την ιεραρχία των οργανώσεων που συμμετείχαν στην Ιντιφάντα και κυρίως των οργανώσεων που ήταν υπεύθυνες για τις επιθέσεις αυτοκτονίας.⁴² Η ισραηλινή αλλά και η παλαιστινιακή πλευρά –των εξτρεμιστικών οργανώσεων- προσπάθησαν να οργανώσουν την τακτική τους σύμφωνα με τα βασικά χαρακτηριστικά της τελεσφόρας άμυνας, η οποία περιέχει την δραστική τιμωρία του εχθρού και χαρακτηρίζεται από ισχυρή παρουσία επιθετικών στοιχείων.⁴³

Το σχήμα του φαύλου κύκλου ανασφάλειας και βίαιης αντίδρασης ερμηνεύει τις γενικές κατευθύνσεις της σύγκρουσης, όμως θα πρέπει να σταθούμε και στις ιδιαιτερότητες που προέρχονται από την ιστορία και τις εσωτερικές αντιφάσεις του παλαιστινιακού κινήματος. Η πολυπληθέστερη παλαιστινιακή οργάνωση βάσης, η Τανζίμ, ήταν διαιρεμένη σε μικρές ομάδες που δρούσαν αυτόνομα. Αν και υπήρχε πιθανότατα κάποια συνεννόηση μεταξύ των επικεφαλής, απουσίαζε μια συγκεκριμένη ιεραρχία στην εξουσία.⁴⁴ Αυτό σήμαινε τον κατακερματισμό της

⁴⁰ Raef Zreik, “Themes of Justice and Power: The Palestinians of the Occupied Territories”, *Journal of Palestine Studies*, 128, vol. XXXII, no. 3, Summer 2003

⁴¹ Barry R. Posen, “The Security Dilemma and Ethnic Conflict”, στο Michael E. Brown (ed.), *Ethnic Conflict and International Security*, Princeton: Princeton University Press, 1993, 104

⁴² Κατά την έκφραση ισραηλινού αναλυτή «...καλύτερα να αποξηραίνεις το έλος παρά να κυνηγάς τα κουνούπια». Gal Luft, “The Logic of Israel’s Targeted Killing”, *Middle East Quarterly*, Winter 2003

⁴³ Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία του Πολέμου*, Αθήνα: Θεμέλιο 1997, 398

⁴⁴ Ehud Ya’ari, “Terror Update”, *The Jerusalem Report*, April 16, 2001.

παλαιστινιακής αντίστασης και την αδυναμία της να εκφράσει συνολικά την παλαιστινιακή κοινωνία και το παλαιστινιακό εθνικό κίνημα.

Οι περιστασιακές βίαιες συγκρούσεις δεν οδήγησαν σε εμφύλια διαμάχη επειδή η ηγεσία της Τανζίμ δεν μπορούσε να εκπροσωπήσει αυτόνομα το όραμα για παλαιστινιακή εθνική συγκρότηση διαρρηγνύοντας τη σχέση της με την ιστορική συνέχεια που συμβόλιζε η εξόριστη ηγεσία της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης. Οι τοπικές, οικογενειακές και οικονομικές διαφοροποιήσεις της ηγεσίας της Ιντιφάντα αποκλείουν την ενιαία έκφραση του παλαιστινιακού κινήματος.⁴⁵ Όμως η κατάσταση αυτή ήταν δυνατόν να οδηγήσει στην πλήρη κατάρρευση την Παλαιστινιακή Αρχή και να δώσει τη δυνατότητα στην κυβέρνηση Σαρόν να εφαρμόσει μια πολιτική «διαίρει και βασίλευε». Η πολιτική αυτή δεν αποσκοπούσε στην φυσική ή πολιτική εξόντωση του Αραφάτ αλλά στην πλήρη αποδυνάμωση του ίδιου και του μηχανισμού του ενώ παράλληλα το Ισραήλ θα «διαπραγματευόταν» επιμέρους διευθετήσεις με τους κατά τόπους «πολέμαρχους».

Ένα σημαντικό μέρος της παραδοσιακής παλαιστινιακής ηγεσίας συνειδητοποίησε ότι η συνέχιση της ένοπλης Ιντιφάντα θέτει σε κίνδυνο την ίδια την υπόσταση της Παλαιστινιακής Αρχής. Σημαντικά στελέχη της όπως ο Μαχμούντ Αμπάς και ο Σάρι Νουσέιμπα άσκησαν οξεία κριτική στη «στρατιωτικοποίηση της Ιντιφάντα». Η ιδέα της «ειρηνικής Ιντιφάντα» υποστηρίχθηκε κυρίως από ακαδημαϊκούς και διανοούμενους αλλά είχε μάλλον χαμηλή απήχηση στην παλαιστινιακή κοινωνία.⁴⁶ Η ίδια ομάδα αναζήτησε συμμάχους στην περιθωριοποιημένη ισραηλινή αριστερά η οποία επεδίωκε να εξέλθει από το στρατηγικό αδιέξοδο που είχε προξενήσει η κατάρρευση της διαδικασίας του Όσλο. Μια τέτοια συμμαχία έδινε τη δυνατότητα στην ισραηλινή αριστερά να επανακάμψει και να αμφισβητήσει εκ νέου το σχέδιο της ουσιαστικής προσάρτησης της Δυτικής Όχθης και την ηγεμονική θέση που έτεινε να καταλάβει στην ισραηλινή κοινωνία.⁴⁷

Οι δημογραφικές προβλέψεις δημιουργούσαν έναν προβληματισμό ακόμα και στο συντηρητικό κόμμα Λικούντ για την μεγάλη πιθανότητα οι Παλαιστίνιοι να

⁴⁵ Jean Francois Legrain, “The Successions of Yasir Arafat”, *Journal of Palestine Studies*, vol. XXVIII, no. 4, Summer 1999

⁴⁶ Στις 19 Ιουλίου 2002 η εφημερίδα *al-Koutz* δημοσιεύει μία έκκληση-δήλωση υπογεγραμμένη από 55 ακαδημαϊκούς και δημόσια πρόσωπα η οποία καταδικάζει τις επιθέσεις αυτοκτονίας εναντίον άμαχων ισραηλινών θεωρώντας ότι διευρύνουν το χάσμα ανάμεσα στους δύο λαούς. Η δημοσίευση αυτή προκάλεσε την άμεση αντίδραση των ένοπλων παλαιστινιακών οργανώσεων. Allen A. Lori, “Palestinians Debate “Polite” Resistance to Occupation”, *Middle East Report* 225, Winter 2002,

⁴⁷ Ian Lustick, “Hegemony and the Riddle of Nationalism: The Dialectics of Nationalism and Religion in the Middle East”, *Logos*, 1.3, Summer 2002

αποτελέσουν την πλειοψηφία των κατοίκων στην περιοχή που καταλαμβάνει την ιστορική Παλαιστίνη. Σε μια τέτοια περίπτωση, για να παραμείνει εβραϊκό αλλά και δημοκρατικό κράτος, το Ισραήλ έπρεπε να αποδεχθεί την ίδρυση ενός παλαιστινιακού κράτους το οποίο θα διοικούσε την πλειοψηφία των Παλαιστινίων.⁴⁸ Οι εξελίξεις αυτές στο Ισραήλ και τα Παλαιστινιακά Εδάφη έδωσαν την εσωτερική νομιμοποίηση μιας νέας διεθνούς πρωτοβουλίας, του Οδικού Χάρτη.⁴⁹

Σύμφωνα με μια ανάλυση το Παλαιστινιακό πρόβλημα αποτελεί μια συμβολική δέσμευση που κρατά ενωμένο αυτό που αποκαλούμε αραβικό κόσμο ή αραβική συλλογικότητα και η ομαλοποίηση αυτού του προβλήματος θα συμβάλει στη μεταμόρφωση αυτής της συλλογικότητας και στην ανάδειξη των διαφορετικών κρατικών συμφερόντων των αραβικών χωρών.⁵⁰ Προετοιμαζόμενες για την επέμβαση στο Ιράκ, οι ΗΠΑ επιθυμούσαν τη μείωση της αραβικής συλλογικότητας στο κατώτερο δυνατό σημείο και ο Οδικός Χάρτης ήταν δυνατόν να συμβάλει σε αυτό.

Ο Οδικός Χάρτης ουσιαστικά τερμάτιζε την διαδικασία του Όσλο, προσπαθούσε όμως εκ νέου να οικοδομήσει κλίμα εμπιστοσύνης. Ως διαδικασία ο Οδικός Χάρτης χαράχτηκε μέσω διαβουλεύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις ΗΠΑ, την Ρωσία και τον ΟΗΕ, που συγκρότησαν μια μάλλον ιδιότυπη ως προς την σύνθεσή της ομάδα δράσης, το Κουαρτέτο. Οι δύο πλευρές, ισραηλινή και παλαιστινιακή, δεν συμμετείχαν στις διαβουλεύσεις και κλήθηκαν να εκθέσουν τις απόψεις τους αφού είχε διαμορφωθεί το σχέδιο επιφέροντας μερική μόνο διαφοροποίηση. Ο Οδικός Χάρτης μπορεί έτσι να χαρακτηριστεί ως εξωτερική επέμβαση στην σύγκρουση.

Για να αποτιμήσουμε την πρωτοβουλία αυτή θα πρέπει να εξετάσουμε τις βασικές παραμέτρους μιας εξωτερικής παρέμβασης, δηλαδή τις καταναγκαστικές και τις μη καταναγκαστικές μεθόδους που χρησιμοποιεί αλλά και το βαθμό δέσμευσης της δύναμης ή των δυνάμεων που επεμβαίνουν στην επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.⁵¹ Κύρια μορφή μη εξαναγκαστικών μεθόδων είναι η πιθανή είσοδος και συμμετοχή της μιας ή της άλλης πλευράς σε διεθνείς οργανισμούς, συμμαχίες και σχήματα συνεργασίας ως αποτέλεσμα της συμβολής της στον τερματισμό της

⁴⁸ Youssef Courbage, "Israël et Palestine: combien d'hommes demain?", *Population & Sociétés*, no. 362, Novembre 2000

⁴⁹ "Proposal for Final and Comprehensive Settlement to Middle East Conflict", May 1, 2003, www.fmep.org/documents/TheRoadMap.html

⁵⁰ Avraham Sela, *The Decline of the Arab -Israeli Conflict: Middle East Politics and the Quest for Regional Order*, Albany: SUNY Press, 1998, 341-350

⁵¹ Lake & Rothchild, 65

σύγκρουσης. Στην περίπτωση του Ισραήλ, θα μπορούσε να είναι μια αμυντική συμφωνία Ισραήλ-ΗΠΑ, η είσοδος του Ισραήλ στο ΝΑΤΟ, η αναγνώρισή του από τα αραβικά κράτη ή ακόμη και η προετοιμασία της εισόδου του στην Ευρωπαϊκή Ένωση.⁵² Αντίστροφα η μη συνεργασία θα οδηγούσε σε μια πολιτική απομόνωσης ακόμη και με κυρώσεις που θα έπλητταν την οικονομία του Ισραήλ. Για τους Παλαιστίνιους, η διεθνής αναγνώριση ενός βιώσιμου παλαιστινιακού κράτους θα μπορούσε να αποτελέσει ένα μέτρο που θα έπειθε την παλαιστινιακή ηγεσία να τερματίσει την τρομοκρατία, ενώ σε αντίθετη περίπτωση η διεθνής κοινότητα θα προχωρούσε όχι μόνο στην διακοπή της οικονομική βοήθειας αλλά ακόμη και στην πλήρη απονομιμοποίηση της Παλαιστινιακής Αρχής και της ηγεσίας της.

Η παλαιστινιακή πλευρά είναι εκείνη που ζητά περισσότερο την χρήση εξαναγκαστικών μεθόδων όπως η παρουσία μιας διεθνούς δυνάμεως που θα εγγυηθεί την εφαρμογή των προβλέψεων του Οδικού Χάρτη. Βλέπει την ανάπτυξη ενός διεθνούς μηχανισμού επιτήρησης ως αλλαγή του εις βάρος της συσχετισμού δυνάμεων. Από την άλλη πλευρά, η ισραηλινή κυβέρνηση δείχνει δυσπιστία προς μια τέτοια προσπάθεια στο μέτρο μάλιστα που εμπλέκει και τον ΟΗΕ.⁵³

Ο Οδικός Χάρτης ανταποκρίνεται ελάχιστα έως καθόλου στις παραπάνω απαιτήσεις είτε των μη αναγκαστικών είτε των αναγκαστικών μεθόδων. Επαναφέρει την σταδιακή υλοποίηση ενδιάμεσων υποχρεώσεων που απαντάται και στην διαδικασία του Όσλο. Δεν διανοίγει προοπτική συμμετοχής του Ισραήλ σε συμμαχίες ή σχήματα συνεργασίας ώστε να αυξήσει το αίσθημα ασφάλειας ενώ η πρόνοια για ένα προσωρινό παλαιστινιακό κράτος συσκοτίζει την προοπτική αυτού του κράτους. Από την άλλη πλευρά δεν προειδοποιεί τις δύο πλευρές για τυχόν διεθνή απομόνωσή τους σε περίπτωση μη συνεργασίας. Επίσης, η όποια πρόνοιά του για κάποιον μηχανισμό παρακολούθησης της εφαρμογής είναι μάλλον ασαφής ώστε δεν επηρεάζει τον συσχετισμό δυνάμεων.

Τέλος, η δέσμευση των ΗΠΑ είναι μάλλον νεφελώδης. Από την μια πλευρά ο Πρόεδρος Μπους με τον λόγο του στις 24 Ιουνίου 2002, υπήρξε απολύτως σαφής ως προς το όραμά του για την Μέση Ανατολή: υποστήριξε τη δημιουργία δύο κρατών και τον τερματισμό της ισραηλινής κατοχής και ταυτόχρονα έθεσε ως προϋπόθεση για θετικές εξελίξεις την αλλαγή της παλαιστινιακής ηγεσίας και τον τερματισμό της

⁵² Hussein Agha & Robert Malley, "The Last Negotiation. How to End the Middle East Peace Process", *Foreign Affairs*, May/June 2002

ένοπλης παλαιστινιακής εξέγερσης.⁵⁴ Από την άλλη πλευρά, ο Οδικός Χάρτης έθετε ως προτεραιότητα της πρώτης από τις τρεις φάσεις του τον τερματισμό των ισραηλινών στρατιωτικών επιχειρήσεων και του αποκλεισμού των παλαιστινιακών πόλεων. Η αντίφαση αυτή, η οποία ήταν κεντρική σε όλη την πολιτική των ΗΠΑ, δημιουργούσε ερωτηματικά για την δέσμευση της αμερικανικής κυβέρνησης για ενεργή επέμβαση. Η υποψία μάλιστα, που ήδη υπήρχε στις αραβικές πρωτεύουσες για τις αμερικανικές προθέσεις, μείωνε ακόμη περισσότερο την αποτελεσματικότητα του Οδικού Χάρτη.⁵⁵

Το συμπέρασμα που εξάγεται από όλη την ανάλυση της παλαιστινιακής κρίσης επιβεβαιώνει τη βασική υπόθεση για τον πρωτεύοντα ρόλο της ανασφάλειας και του φόβου για τις μελλοντικές εξελίξεις ως παράγοντα έκρηξης εθνοτικών συγκρούσεων. Τόσο κατά τη διάρκεια των πρώτων ενδιάμεσων συμφωνιών της ειρηνευτικής διαδικασίας, όσο και στις διαπραγματεύσεις του Καμπ Ντέιβιντ δημιουργήθηκε ένα ολοένα διευρυνόμενο χάσμα πληροφόρησης. Τα δύο μέρη έτειναν να υπερεκτιμούν ή να υποτιμούν στοιχεία της αντίπαλης πλευράς, οδηγώντας στη συσκότιση των πραγματικών διαθέσεων αλλά και του τελικού αποτελέσματος της διαπραγμάτευσης.

Αυτά τα χάσματα πληροφόρησης επέτειναν το αίσθημα ανασφάλειας που ήδη υπήρχε από την μη εκπλήρωση των δεσμεύσεων που είχαν αναλάβει οι δύο πλευρές υπογράφοντας τις ενδιάμεσες συμφωνίες. Η ισραηλινή πλευρά δεν σταμάτησε τους εποικισμούς και συνέχισε, έστω σε μικρότερο βαθμό, την πολιτική των αποκλεισμών των παλαιστινιακών αστικών κέντρων. Από την άλλη πλευρά, η παλαιστινιακή ηγεσία δεν φρόντισε για τον αφοπλισμό της Τανζίμ ούτε κατάφερε να περιορίσει τη δράση των ισλαμιστικών οργανώσεων.

Ο φόβος κάθε πλευράς ότι ένας συμβιβασμός ήταν δυνατόν να αποβεί μοιραίος για το μέλλον τους, τις οδήγησε στην χρήση βίας, είτε για να προκαταλάβουν το τελικό αποτέλεσμα είτε για να μη χάσουν το στρατηγικό πλεονέκτημα. Ο φαύλος κύκλος ανασφάλειας και βίας ήταν αδύνατον να σπάσει από θετικές πολιτικές εξελίξεις στην παλαιστινιακή και την ισραηλινή κοινωνία. Κατέστη τότε αναγκαία η διεθνής παρέμβαση, η οποία εμφανίστηκε με την μορφή του Οδικού Χάρτη που υιοθέτησαν οι ΗΠΑ, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ρωσία και ο ΟΗΕ και προώθησαν την

⁵³ Daniel Mandel, “Four-Part Disharmony: The Quartet Maps Peace”, *Middle East Quarterly*, Summer 2003

⁵⁴ *Middle East Speech of President George W. Bush*, June 24 2002, www.jmcc.org/documents/

αποδοχή του από τα δύο μέρη. Ο Οδικός Χάρτης όμως δεν παρείχε τις εγγυήσεις που θα μείωναν την ανασφάλεια της κάθε πλευράς. Δεν προέβλεπε ούτε σαφή κίνητρα για τη συνεργασία των δύο πλευρών αλλά ούτε και σαφείς επιπτώσεις σε περίπτωση άρνησής τους να εφαρμόσουν το σχέδιο αυτό. Η αμερικανική κυβέρνηση εμφάνιζε μια μάλλον αντιφατική πολιτική απέναντι στην παλαιστινιακή ηγεσία, πράγμα που υπονόμει ακόμη περισσότερο την βιωσιμότητα αυτού του σχεδίου.

Υπό αυτές τις συνθήκες η επίλυση μιας σύγκρουσης, όπως αυτή μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινίων, είναι εξαιρετικά δύσκολη και θα απαιτήσει χρόνο. Άλλοι παράγοντες και κυρίως η δημογραφική ισορροπία μεταξύ Εβραίων και Αράβων στην περιοχή που απλώνεται από τον Ιορδάνη έως την Μεσόγειο θα είναι αυτοί που κατά πάσα πιθανότητα θα διαμορφώσουν τα νέα στρατηγικά διλήμματα τόσο των Ισραηλινών όσο και των Παλαιστινίων.

ΣΩΤΗΡΗΣ ΡΟΥΣΣΟΣ

⁵⁵ Ibrahim Nafie, “No more palliatives”, *Al-Ahram Weekly*, 27 December 2001-2 January 2002